

Федуник Іванна
ст. гр. ФУПОзм-21
Тернопільський національний економічний університет
ivanna.fedunyk@gmail.com
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ МОБІЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Державне пенсійне страхування є основною складовою сучасної системи соціального забезпечення України, що стосується всього населення держави. Впродовж останнього десятиріччя у наукових колах тривають дискусії щодо окреслення основних шляхів удосконалення пенсійної системи в державі. Оскільки сучасні тенденції функціонування пенсійної системи свідчать про значний дефіцит бюджету Пенсійного фонду України.

На сьогодні першочергового реформування потребує механізм формування доходів бюджету Пенсійного фонду України з відповідним прийняттям радикальних заходів щодо нього. Це обумовлено, насамперед, наявністю таких проблем, що стосуються невідповідності доходів та видатків бюджету Пенсійного фонду України; наявності дефіциту фінансових ресурсів, а також недоліків порядку справляння встановлених законодавством зборів.

Тому актуальним завданням постає забезпечення страхових принципів у фінансуванні бюджету Пенсійного фонду України, що дасть змогу зменшити у загальному обсязі його доходів частку коштів з державного бюджету. Крім того, пріоритетним залишається зменшення частки тіньової економіки та легалізація відносин на ринку праці в Україні. Так як рівень тінізації вітчизняної економіки є одним із найвищих в Європі. Зазначимо, що на початку 2015 року в умовах поширення девальваційних та цінових шоків, ескалації військового конфлікту спостерігалось подальше зростання тіньової економіки. Зокрема, за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України у I кварталі 2015 року рівень тіньової економіки становив – 47% [2].

Серед основних причин поширення практики тіньових відносин у сфері оплати праці, вчені наводять, зокрема, такі, що зумовлені недоліками державного пенсійного страхування в Україні. Так, Т. Тищук та інші науковці зазначають, що високий рівень тінізації оплати праці пояснюється значним розривом між вартістю трудових ресурсів для роботодавця і фактичною сумою, яку працюючий отримує за свою працю; толерантним ставленням працюючих до практики виплати неофіційних

заробітних плат та, відповідно, позбавлення їх гарантій щодо пенсійного і соціального забезпечення; відчуттям несправедливості системи розподілу пенсій, пов'язаної з наявністю великої кількості пільгових пенсійних режимів; фактичною безкарністю порушень у сфері оплати праці [3, с. 16]. Тому, на нашу думку, необхідним є реалізація заходів щодо посилення зацікавленості населення у належному виконанні роботодавцями зобов'язань щодо сплати єдиного соціального внеску.

Варто вказати на те, що велику роль у виконанні завдання по інформуванню суспільства щодо їхньої участі у державному пенсійному страхуванні може відіграти запровадження автоматизованої інформаційної системи, яка покликана надавати інформацію про очікуваний розмір пенсії після внесення до системи необхідних параметрів. Такими параметрами є розмір середньомісячної заробітної плати, з якої сплачуються внески до Пенсійного фонду України, очікуваний стаж роботи, наявні пільги щодо призначення пенсій та інша важлива інформація. При цьому в інформаційній системі доцільно передбачати врахування офіційних прогнозів, в т.ч. довготермінових, щодо зміни середньомісячної заробітної плати і темпів інфляції. Це дасть змогу реалістичніше розрахувати очікуваний розмір пенсійної виплати застрахованій особі. Вжиті заходи дадуть змогу підвищити фінансову грамотність населення щодо наслідків неналежної участі в державному пенсійному страхуванні та спонукатимуть працюючих до того, щоб належним чином реагували в разі уникнення роботодавцями передбаченої законодавством сплати єдиного соціального внеску.

Першочергового розв'язання також потребує проблема відстороненості від державного пенсійного страхування трудових мігрантів. Тому потребують активізації зусилля для розширення прав трудових мігрантів за кордоном. У цьому контексті принципове значення має легалізація зайнятості українців у зарубіжних країнах, результатом чого була б повноцінна участь громадян України у пенсійному страхуванні. Важлива роль у регулюванні практики пенсійних виплат громадян України належить міжнародним угодам із зарубіжними країнами, в яких передбачено механізм виплати пенсій. Окрім того, доцільною є розробка простих та зрозумілих схем участі у державному пенсійному страхуванні, виконання яких передбачає виплату певного розміру пенсії. При цьому заслуговує на увагу надання трудовим мігрантам альтернативи щодо участі у державному пенсійному страхуванні – участь у недержавному пенсійному забезпеченні. Однак неможливо забезпечити належне зростання доходів Пенсійного фонду України лише завдяки реалізації заходів щодо посилення мотивації працюючих і роботодавців до сплати єдиного соціального внеску.

Враховуючи зазначене, в країні необхідно посилювати відповідальність роботодавців за використання робочої сили без необхідного оформлення, а також за неофіційну виплату заробітної плати. Орієнтуючись на зарубіжний досвід, доцільно запровадити кримінальну відповідальність за використання робочої сили без необхідного нарахування заробітної плати і сплати єдиного соціального внеску.

Важливим напрямком реалізації заходів щодо збільшення доходів Пенсійного фонду України є вдосконалення організації процесу адміністрування єдиного соціального внеску. До недавнього часу функції адміністрування цього обов'язкового платежу належали Пенсійному фонду України. У процесі здійснення адміністративної реформи в Україні у 2013 році вони частково перейшли до повноважень Фіскальної служби України.

Проведена реформа щодо адміністрування єдиного соціального внеску на довгостроковий період, на нашу думку, негативно впливатиме на розвиток державного пенсійного страхування. Відтак відповідно до визначених повноважень Пенсійний фонд України втрачає мотиви до мобілізації необхідних обсягів сплаченого єдиного соціального внеску. В результаті цього в нього знижуються стимули розробляти і застосовувати інноваційні заходи, спрямовані на поглиблення фінансової грамотності населення та розуміння необхідності участі в державному пенсійному страхуванні. Передача повноважень щодо прогнозування та аналізу надходжень єдиного соціального внеску до органів Фіскальної служби України відповідно зумовлює неспроможність Пенсійного фонду України самостійно формувати та реалізовувати стратегію розвитку пенсійного страхування. Отже, у сфері адміністрування єдиного соціального внеску чітко акцентовано зусилля на потенційне розширення фіскального впливу на його платників.

Незважаючи на наявні системні недоліки чинної системи адміністрування єдиного соціального внеску, в короткотерміновому періоді її застосування усе ж може справляти позитивний вплив на мобілізацію єдиного соціального внеску в Україні. Відтак для масштабного зменшення тіньового сектору економіки об'єктивно необхідні нестандартні радикальні заходи, спрямовані насамперед на легалізацію зайнятості та оплати праці. У цьому контексті розширення повноважень органу, що здійснює адміністрування єдиного соціального внеску створить кращі передумови для вирішення даного завдання для розвитку державного пенсійного страхування. Крім цього, позитивним аспектом при адмініструванні єдиного соціального внеску органами Фіскальної служби України є, на нашу думку, оптимізація часу роботодавців на реалізацію контрольних заходів фіскальних органів щодо перевірки сплати податків та єдиного соціального внеску. Сприятливим

чинником у спрощенні системи адміністрування єдиного соціального внеску на рівні роботодавця є також уніфікація вимог до подання звітності щодо єдиного соціального внеску та податкових платежів. Таким чином, адміністрування єдиного соціального внеску Фіскальною службою України доцільно залишити лише у короткотерміновому періоді. У цьому випадку є більше передумов для вирішення чи не найбільшої проблеми державного пенсійного страхування – позбавлення великої кількості населення повноцінної участі в ньому.

Для забезпечення стратегії розвитку державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи принциповим, варто відмітити, значне посилення участі Пенсійного фонду України в адмініструванні єдиного соціального внеску. Тому, після закінчення короткотермінового періоду адміністрування цього платежу органами Фіскальної служби України, впродовж якого останнє має забезпечити суттєвий прогрес у легалізації зайнятості та оплати праці, адміністрування єдиного соціального внеску доцільного закріпити за Пенсійним фондом України. Це дасть змогу повноцінно реалізувати наявний у нього потенціал стимулювання платників відповідних внесків до належної їхньої сплати. Домінуючими при цьому мають стати партнерські засади співпраці Пенсійного фонду України з роботодавцями і найманими працівниками.

Отже, реалізація наведених заходів щодо удосконалення практики мобілізації доходів до бюджету Пенсійного фонду України дасть змогу суттєво впливати на прозорість функціонування системи соціального страхування, підвищувати рівень фінансової грамотності населення та розвивати мотиви працівників і роботодавців до повноцінної участі в державному пенсійному страхуванні.

Література:

1. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>.

2. Тенденції тіньової економіки в Україні за I квартал 2015 року [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=da243606-8d4b-49f5-9fa4-34994d5db4d2>.

3. Тищук Т. А. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання [Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, Ю. І. Прилипко та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, – 2011. – 96 с.